

Nr 24.

Af herr **Bergström**, *angående utredning i fråga om placering af penningförvaltande institutioners kapital m. m.*

I mån som vi aflägsna oss från det primitiva utillståndet, då människan blott tog hvad naturen utan hennes hjälp och omtänksamhet frambragte och detta fyllde hennes behof, i samma mån blir produktionen oundgänglig och hufvudvillkoret för såväl den enskildes som statens existens och styrka. Skapande och befordrande af produktion är numera ett livsvillkor. Det är rent af själfmord — fastän motsatsen så energiskt predikas af moderna samhällsförbättrare och praktiseras inom vissa affärsriktningar — att nu söka tillämpa den ursprungliga metoden att blott taga, den tillhör ej längre utvecklingen.

På grund häraf är det statsmakternas plikt att som en af sina hufvuduppgifter, kanske t. o. m. den allra viktigaste i sammanhanget, tillse, att produktion ej blott med största möjliga lätthet får skapas, utan äfven att den i sin samhällsnyttiga utveckling stödes med all den makt, som står staten till buds. Ja, att hela nationen enigt samverkar samt anskaffar och använder alla medel härför, sedan konkurrensstriden förskjutits från en strid mellan individer af samma folk till mera en strid nationerna emellan, är lika nödvändigt som t. ex. för individen att anskaffa och använda kläder mot köld. Ingen köper en vara till högt pris, om han kan få den lika god billigare, detta förbjuder existensvillkoren för massan af enskilda, och med den förbilligade samfärdseln följer, att det folk, som producerar billigast, också får arbetet, d. v. s. inkomsterna, med andra ord: har möjlighet att finnas till.

Det är många faktorer, som inverka på produktionsprisen, men jag vill här blott vidröra en, och en särskild sida af denna, som enligt min uppfattning ej ännu tillvunnit sig den uppmärksamhet — åtminstone i

vissa riktningar —, som den torde förtjäna, och det är penningen. Den nyss genomlefdade krisen ger anledning därtill.

Penningtillgången, som i så hög grad inverkar på produktionsprisen, följdes såväl före som under krisen med största uppmärksamhet af vederbörande, förslag dryftades och åtgärder vidtogos, som inom lämpliga gränser ansågos kunna möta befarade svårigheter. Men ej nog härmed. Man sökte också göra sig reda för de orsaker, som framkallat penningknappheten här för att för framtiden kunna minska eller undvika olägenheterna. Vid den undersökning, som regeringen för sådant ändamål lät verkställa, visade sig, att vi hade betydliga sväfvande skulder på utlandet och att bl. a. landets kommuner bidrogo till dessa med ett belopp af omkring 30,000,000 kronor. Här var ett område, där statsmakterna kunde ingripa, och regeringen släppte, sin plikt likmätigt, ej tillfället ur händerna.

Frågan är dock, om ej saken kunnat ses ur än vidsträcktare synpunkt, än som skedde. Penningbristen kan nämligen ha en annan orsak, lika beaktansvärd som skuldsättningen, och det är det befintliga kapitalets fastläsande i improduktiva företag. Att så skett på de penningförvaltande institutionernas eget initiativ, därpå har man under senare tider talrika bevis i hufvudstaden, där det ena värdefulla huset efter det andra rifvits och ersatts med lyxpalats, som efter allt att döma äfven tjäna andra ändamål än att bereda nödiga lokaler för penningrörelsen och på många håll också synes ha uppmuntrat till betänklig efterföljd. Vi sakna, och det är ej minst anmärkningsvärdt, en bankstatistik, hvilken kunde ge upplysning om huru mycket penningar, som under blott de sista årtiondena fastlästs i bankbyggnader och därigenom dragits ifrån den kapitalskapande produktionen, men man vill vid en flyktig öfverblick komma till den åsikten, att beloppet väl motsvarar kommunernas sväfvande utländska skulder. Då härtill kommer, att dessa byggnader, åtminstone i en del fall, ge intryck utaf att i utförandet vara påverkade af ett sjukligt lyxbegär, som icke kan motiveras af vår knappa penningtillgång med åtföljande höga räntor, och då de, som påtagit sig ansvaret för penningarnas förvaltning, nog ej böra gå i spetsen för en dylik riktning, har äfven måhända här varit ett område, där statsmakterna ej saknat anledning att ingripa.

Om produktionen och en billig sådan är af den betydelse, som här ofvan antydts, samt om denna produktion, mer eller mindre direkt, dock i första hand skapar kapitalet, så är det också en nödvändighet, att detta kapital i vidsträcktare mån och i första hand ställes till den sunda produktionens förfogande. Är detta ej händelsen, så är nog ej heller staten därvid utan ansvar, emedan det sätt, på hvilket penninginstitutionerna nu

arbeta, är en följd af deras rättsliga ställning och i sammanhang därmed stående organisation.

Undantages riksbanken, hvars särställning dock afven den, enligt sakkunniges efter allt att döma kloka råd, delvis bör upphöra, så äro ju bankerna ej annat än sammanslutningar af på flera händer befintligt ledigt kapital, som söker och har rätt att söka sin bästa förräntning och detta sker genom en förtroendeman, hvars egen goda utkomst är beroende af att han skaffar banken anseende och inkomster. Medlen synes vara å ena sidan iögonenfallande lokaler och hus, å andra att under goda tider draga till sig större kundkrets, än som kan betjänas, när tiderna försämraras, och detta gör, att indragningar då måste ske utan hänsyn till de rubbningar i produktionen, som däraf orsakas. Att ej alla penningförvaltande institutioner arbeta så, bevisas af den sammanslutning mellan flere betydande banker, som egde rum i sammanhang med sista krisen och som just afsåg att söka förhindra obefogade och skadliga rubbningar på produktionens område.

Då emellertid i kretsar, som stå produktionen närmast, här berörda frågor väckt uppmärksamhet och omordats, och då sådant vidare kan inträffa, som ger ytterligare stöd för en dylik uppmärksamhet, så skulle det kunna hända, att en reaktion väcktes till lif, som i sin framfart blefve skadlig och som det därför kan finnas skäl för att i tid söka möta.

Det är afven i sådant syfte jag vördsamt tager mig friheten hemställa,

att Riksdagen behagade anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, om penningförvaltande institutioner för improduktiva och deras rörelse främmande ändamål i så stor utsträckning användt penningar, att detta i afsevärd grad skadat produktionen och statens ekonomiska intressen, samt, om så befinnes vara händelsen, vidtaga de åtgärder, hvartill en dylik utredning kan föranleda.

Stockholm i januari 1910.

Alb. Bergström.